

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**ПРОБЛЕМИ ЕМПІРИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ У ПСИХОЛОГІЇ**

**Матеріали VI Міжнародної
науково-практичної конференції**

**6-7 грудня 2012 р.
м. Київ**

УДК 316.4 + 159.9.01

ББК 88

Рецензенти:

В. Й. Бочелюк – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Інституту інформаційних і соціальних технологій Класичного приватного університету, м. Запоріжжя

Т. Б. Хомуленко – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

Редакційна колегія:

Бурлачук Л. Ф., доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України; **Данилюк І.В.**, доктор психологічних наук, доцент; **Ващенко І.В.**, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник; **Власова О.І.**, доктор психологічних наук, професор; **Коваленко А.Б.**, доктор психологічних наук, професор; **Максимова Н.Ю.**, доктор психологічних наук, професор; **Марушкевич А.А.**, доктор педагогічних наук, професор, **Онищук Л.А.**, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник; **Плахотнік О.В.**, доктор педагогічних наук, професор; **Семиченко В.А.**, доктор психологічних наук, професор; **Швалб Ю.М.**, доктор психологічних наук, професор.

Друкується за ухвалою вченої ради факультету психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 5 від 11 грудня 2012 р.)

Проблеми емпіричних досліджень в психології, 6-7 грудня 2012 р., Київ: Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції / За ред. І.В. Данилюка, І.В. Ващенко. – К.: ОВС, 2012. – 226 с. – Укр., англ., польс.

У матеріалах VI міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми емпіричних досліджень у психології», організованої і проведеної спільно Київським національним університетом імені Тараса Шевченка і Інститутом психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, окреслено найбільш актуальні проблеми емпіричних досліджень в психології, педагогіці і психології соціальної роботи, представлено широкий спектр наукових розробок вітчизняних дослідників.

Матеріали учасників конференції адресуються професійним психологам, педагогам, соціальним працівникам, докторантам і аспірантам, усім тим, хто цікавиться сучасним етапом розвитку психологічної і педагогічної науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції.

ЗМІСТ

ОСОБИСТІТЬ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

- Балюта В. В. Міжгрупова взаємодія як детермінанта сприймання політичної влади
- Барці В. В. Види психологічної допомоги особам, що втратили роботу
- Бонурто І. О. Ефект емоційного несприйняття в оцінці рекламного повідомлення
- Візань О. В., Пуссанчук С. Б. Особливості взаємодії в сімейних стосунках
Терапевтичний підхід в оформленні інтер'єрів, як впливаючий фактор соціалізації сучасного студентства
- Варіна Г. Б. Основні детермінанти дослідження процесу формування професійної стійкості майбутнього практичного психолога в контексті сучасного інтегративного освітнього середовища
- Ващенко І. В., Кондрацька Л. В. Формування соціальної компетентності у молодших школярів в умовах ЗОШ
- Галушкін О. Ф. Правовий інститут покаяння
- Гарькавцев С. О. До проблеми існування людини в умовах інформаційного суспільства
- Гордова О. В. Жертви соціалізації – безхатні: соціально-психологічні аспекти
- Дубровинський Г. Р. Логотерапія та «екзистенційний аналіз»
- Єжова О. М. Процес ресоціалізації осіб, звільнених умовно-досроково: проблеми і шляхи їх оптимізації
- Живанова В. А. Вплив ціннісних орієнтацій на формування інтересу до науково-технічної творчості майбутніх інженерів
- Жорнова О. І. Критеріальне визначення зрушень у подоланні бідності в процесі самовизначення у сфері освіти: до обговорення результатів апробації методичного інструментарію
- Заболотна В. О. Особистісні характеристики працівників як складова ефективної системи управління персоналом
- Карамушка Т. Кар'єрні орієнтації старшокласників: рівень розвитку та вплив типу навчального закладу
- Крешнова С. С. Діагностика стану сформованості міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища вищого навчального закладу

Scotson. – Oxford : Free Press of Oxford University, 1990. – 562 p.; 7. Hamilton D. L. Stereotype-Based Expectancies: Effects on Information Processing and Social Behavior / D. L. Hamilton, S. J. Sherman, C. M. Ruvolo // Journal of Social Issues. – N.Y.: Science and Press, 1990. – № 46 (2). – 239 p.; 8. Hewston M. Social Dimensions of Attributions / M. Hewston, H. Jaspars: [ed. by H. Tajfel]. – Cambridge : Gloria, 1984. – 438 p.; 9. Tajfel H. Progress in Applied Social Psychology / H. Tajfel. – Cambridge : Press of Cambridge University, 1987. – 193 p.

УДК 331.5

Б. В. Барчі

ВИДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЩО ВТРАТИЛИ РОБОТУ

У статті проаналізовано види психологічної допомоги. Розкрито особливості надання психологічної допомоги безробітним.

Ключові слова: безробітний, психологічна допомога, психологічне консультування, психокорекція, психологічна самоосвіта, психологічний супровід.

Безробіття, як один із негативних наслідків соціально-економічних і політичних змін, завдає шкоди економічного, соціального і психологічного характеру. У роботах К.Брайера, А.Гордієнка, Т.Горшина, С.Дановського, Г.Поршнева, Ю.М.Плюсніна, К.А.Феофанова та ін. розкрито соціальні наслідки безробіття (громадські й політичні безлади, соціальна нестабільність, збільшення кількості самогубств, психосоматичних і психічних захворювань, смертності в цілому). Руйнівний, травмуючий вплив безробіття на психіку людини, що викликає стан агресії, фрустрації вивчали (Ф.Ісмагілова, Н.Михайлова, Л.Пельцман та ін.), негативні емоційні стани, депресію, стрес, підвищену тривожність, неврози (І.Волошина, З.Лавшук, Н.Михайлова, В.Солнцева та ін.), зміну особистісних характеристик безробітних (І.Волошина, Н.Глуханюк, В.Гребенніков, Г.Колобкова та ін.), вимушену деформацію стилю життя людини (А.Осницький, Т.Чуйкова та ін.), порушення відчуття часу, втрату сенсу життя (Ф.Ісмагілова, Л.Макалкіна та ін.). Соціально-психологічні наслідки втрати роботи і тривалої професійної бездіяльності досліджено М.Дмітрієвою, А.Журавльовим, О.Кукосяном, Е.Шороховою тощо. Науковці відмічали, що втрата статусу в суспільстві, самоповаги змінює образ життя особистості, відношення з її найближчим оточенням, послаблює мотивацію до праці. Людина випадає з соціального середовища, системи соціальних зв'язків, своєї професійної групи, стає членом нової соціальної групи безробітних, яка має свою специфіку життя, групові цінності і мотиви.

Відтак, перед центрами зайнятості актуалізується завдання щодо виведення хронічного безробітного із дезадаптованого стану, максимального розкриття в людині її активних діяльнісних начал та індивідуального творчого потенціалу, навчання безробітного елементам ефективної саморегуляції, формулювання адекватних цілей і шляхів їх досягнення. Не менш важливим завданням для працівників центрів зайнятості є переорієнтація безробітних на новий вид діяльності, наприклад, самозайнятість і роботу вдома.

З метою змінити рівня домагань безробітних, необхідно допомогти їм усвідомити один із основних принципів, який діє сьогодні на ринку праці, – умови диктує ринок і їх необхідно приймати. Для того, щоб зменшити психологічні труднощі зміни професії, слід враховувати як найбільше відповідність нової професії психологічним властивостям особистості, так і її подібність із попередньою діяльністю (максимально враховувати рівень освіти, соціальні орієнтації, основну спрямованість особистості, соціально-психологічні та інші особливості безробітного як особливої соціально-демографічної групи, що має свій соціальний статус у суспільстві).

Отже, для надання психологічної підтримки безробітному і корекції його психічного стану, що позначиться на процесі працевлаштування та закріплення на новому робочому місці, слід запроваджувати психологічну допомогу.

Варто зазначити, що психологічна допомога може бути у виді: психологічної діагностики; психологічної самоосвіти; психологічного консультування (телефонного, індивідуального, групового, сімейного та ін.); психокорекційної роботи; психотерапії. З цього приводу, наприклад П. Горностай [1] зазначає, що: *психологічна самоосвіта* (вивчення психологічної літератури з питань психології людини, її здоров'я та ін.); *телефонне консультування* (телефон довіри – безкоштовна психологічна допомога по телефону); *індивідуальне консультування і психотерапія* (робота фахівця з окремим клієнтом); *сімейне консультування і психотерапія* (робота з сім'ями у тих випадках, коли у розвитку проблеми задіяна вся сім'я або коли в центрі уваги знаходяться сімейні стосунки); *психотерапевтичні групи* (допомога невеликим групам людей, які мають приблизно подібні проблеми або близькі цілі. В Україні з діючих психотерапевтичних груп найбільш популярними є групи з психодрами); *групи особистісного росту і самопізнання* (групи, орієнтовані на отримання нового досвіду, розуміння себе, розвиток особистості, творчого потенціалу, комунікативних можливостей та ін.); *групи взаємодопомоги* (добровільні об'єднання людей, спрямовані на допомогу один одному у вирішенні загальних проблем (зокрема, «анонімних азартних ігроків», «анонімних наркоманів», жертви насилля, родичі психічно хворих тощо); *психологічне консультування* (психологічне забезпечення оптимальної адаптації і самореалізації за рахунок актуалізації ресурсних можливостей для подолання труднощів, що виникають).

Результатом консультації може бути [3]: вироблення нового погляду на себе і ситуацію (зміна, розширення рамки); розуміння причин ускладнень; пошук і актуалізація власних ресурсів – сил і засобів поведінки у складних ситуаціях; розширення ступенів свободи за рахунок вироблення нових способів поведінки; усвідомлення або корекція цілей, цінностей, планів, перспектив; підтримування напруги, що накопичилася, катарсис; підвищення побіформованості; підвищення самооцінки, самоцінності, самоповаги, зміни «Я-

концепції»; засвоєння механізмів саморегуляції і способів самостійного вирішення складних життєвих питань; засвоєння нових способів поведінки.

Одним із видів психологічної допомоги безробітним може бути їх психологічний супровід. Основними завданнями якого повинні бути: по-перше, професійно-психологічний відбір на професії, що висувають підвищені вимоги до здібностей того, хто навчається; по-друге, психодіагностика з метою виявлення осіб із проявами синдрому соціально-психологічної дезадаптації (діагностика характерологічних особливостей безробітного, рівня його психоемоційної напруги, особливостей мотиваційно-потребової структури); по-третє, визначення засобів із нейтралізації синдрому соціально-психологічної дезадаптації. Передусім, ознайомлення з шляхами пошуку роботи на ринку праці, вміння визначати психологічні особливості спілкування з роботодавцем, адаптація до нового робочого місця, навчання методам самопрограмування на успіх (розвиток навичок впевненої поведінки, пошукової активності).

Ефективність психологічного супроводу досягається за рахунок дотримання низки послідовних етапів: раціональний розподіл безробітних за професіями перед навчанням або перенавчанням; після зарахування у групу кандидат повинен пройти психодіагностичне обстеження на предмет визначення рівня соціально-психологічної дезадаптації і проведення співбесіди або індивідуальної психокорекційної роботи; відвідування всіма безробітними курсу занять з нейтралізації синдрому соціально-психологічної дезадаптації. На цьому етапі вирішуються проблеми активізації особистості безробітного за рахунок використання його внутрішніх резервів, а також навчання його ефективним навичкам міжособистісного спілкування, саморегуляції та самопрограмування (загальне підвищення рівня адаптивності безробітного).

Наступним кроком є оцінка психічного стану безробітного.

Далі визначається ставлення безробітного до свого теперішнього стану. У випадку, коли безробітний, вважає своє звільнення не як об'єктивний факт, а як особисту поразку, катастрофу, наслідком інтелектуальних і фізичних недоліків, слід працювати у напрямку підвищення його віри в себе, зміни самооцінки за рахунок нового бачення власних перспектив. Але і для тих безробітних, які ставляться до втрати роботи як об'єктивного факту, і ті безробітні, які так не вважають, потребують допомоги щодо складання планів подальшої професійної реалізації. Для цього потрібно зосередити увагу на діагностиці здібностей і потреб безробітного, професійних вимог, що висуваються до перспективних професій.

Щодо такого виду психологічної допомоги, як психокорекція, то він спрямований на формування наступних навичок: ефективного спілкування, впевненості у собі, здатності відкрито проявляти свої емоції, зміни оцінок своїх відношень з оточуючими людьми.

Одним із видів психокрекційної роботи є *соціально-психологічний тренінг (ТТ)*. Він спрямований на оволодіння певними соціально-психологічними навичками, на розвиток комунікативних здібностей, рефлексивних навичок здібності аналізувати ситуацію, поведінку, стан у даній ситуації як членів групи (так і свої власні), вміння адекватно сприймати себе і оточуючих, роблення і корекцію норм особистісної поведінки і міжособової взаємодії, розвиток здібності гнучко реагувати на ситуацію, швидко перестроюватися у нових ситуаціях і різних групах. Цей вид тренінгу заснований на активних методах групової роботи.

Щодо психологічного профконсультування безробітних зазначимо, що його методичними принципами виступають наступні положення: позитивний підхід і центрованість на вирішенні; використання позитивного підкріплення; випадковий випадок; принцип утилізації; принцип економічності; орієнтація на майбутнє; принцип співпраці; екоцентризм; презумпція професійної здатності; орієнтація на групи професій; пріоритетне урахування загальних здібностей; уніфікованість методів діагностики.

Удагалення наведеного вище, надає можливість констатувати, що психологічна допомога як система заходів, спрямованих на пом'якшення дійсності, що переживаються як «труднощі життя», а також вирішення особистісних і інших проблем людини засобами практичної психології, дозволяє утримувати психічне здоров'я особистості, його відновлення і підтримку.

Вивчення особливостей «проживання» ситуації втрати роботи, її переживання і подолання, а також факторів і внутрішніх детермінант, що впливають ці процеси, повинні допомогти сформувати адекватні підходи до надання психологічної допомоги безробітним, які їм потребують.

Саме фахівці центру зайнятості повинні допомогти безробітному в: зміні умовних установок; розширенні трудового діапазону; цільовій орієнтації на сферу виробництва, де можна буде реалізувати наявні знання, досвід і кваліфікацію; формуванні готовності до зміни сфери трудової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Горностаєв П. Електронний ресурс: http://mirror01.iptelecom.net.ua/~p_gorn/;
2. Книга практического психолога: пос. для спец., работающих с персоналом / Под ред. А. А. Бодалева, А. А. Деркача, Л. Г. Лаптева. – М.: Изд-во Ин-та Психотерапии, 2001. – 104 с.
3. Шланин В.М. Ресурсы развития личности: социализация, трансформация, развитие, интеграция // Соционика, ментология и психология личности, №1/2007.